

Rejestracja stanu cywilnego w dorobku judykatury – zagadnienia wybrane

Beata Sadowska, Justyna Sadowska

Wstęp

Problematyka rejestracji stanu cywilnego uregulowana została przede wszystkim w ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego¹. Zgodnie z art. 1 – ustawa reguluje sprawy związane z rejestracją urodzeń, małżeństw oraz zgonów, a także sprawy dotyczące innych zdarzeń, które mają wpływ na stan cywilny osób. Przed przejściem do rozważań opartych na praktyce sądowej, warto ustalić znaczenie pojęć: stan cywilny i rejestracja stanu cywilnego.

Człowiek od wieków uznawany jest za istotę społeczną, zatem podstawową, naturalną potrzebą wynikającą z tej cechy jest jej przynależność do różnych grup społecznych takich jak rodzina, przyjaciele czy też mieszkańcy danej miejscowości. Osobiste cechy każdej jednostki umożliwiają określenie jej miejsca w danej społeczności, funkcji jakie spełnia, określają jej osobisty status w danej grupie – pozwalając jej się wyróżnić². Należy ponadto podkreślić, iż stan cywilny wyznacza sytuację prawną i faktyczną danej osoby fizycznej podlegającą rejestracji, wskazującą jej miejsce w rodzinie, społeczeństwie i państwie³.

Rejestracja stanu cywilnego jest utożsamiana najczęściej z czynnością materialno-techniczną, polegającą na dokonywaniu wpisów określonych zdarzeń, faktów mających wpływ na stan cywilny jednostki. Rejestracja obejmuje głównie te wpisy, które objęte są aktami stanu cywilnego (aktem urodzenia, małżeństwa czy też zgonu)⁴. Potwierdził to Wojewódzki Sąd Administracyjny w Olsztynie w wyroku z dnia 12 sierpnia 2010 roku, stwierdzając, że „dokonanie czynności z zakresu rejestracji zdarzeń, dotyczących stanu cywilnego następuje w formie aktu stanu cywilnego z zachowaniem wymogów ustawy a.s.c. Taka forma działania ma jednak miejsce wówczas, gdy dochodzi do rejestracji określonego zdarzenia. W sytuacji, gdy organ uzna, iż brak jest przesłanek do dokonania rejestracji, winna być wydana decyzja administracyjna”⁵.

¹ Ustawa z dnia 29 września 1986 roku, Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jednolity Dz.U. z 2011 r., nr 212, poz. 1264 ze zm. (dalej jako a.s.c.).

² Z. Duniewska, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, [w:] M. Stahl (red.), *Materialne prawo administracyjne*, Warszawa 2005, s. 45-46.

³ Szerzej: M. Roliński, P. Ruczkowski, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, [w:] J. Stelmasiak, P. Ruczkowski (red.), *Prawo administracyjne część szczegółowa*, tom I, Warszawa 2011, s. 127-128; Z. Duniewska, *Prawo...*, dz. cyt., s. 45-46; Z. Kopacz, *Administracyjnoprawna sytuacja osób fizycznych*, [w:] W. Bednarek (red.), *Wybrane zagadnienia administracyjnego prawa materialnego*, Olsztyn 2000, s. 35.

⁴ Zob. E. Smoktunowicz, *Administracyjne prawo osobowe*, [w:] E. Smoktunowicz (red.), *Administracyjne prawo materialne*, Białystok 2003, s. 29-30; E. Ura, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2012, s. 267.

⁵ II SA/OI 415/10, Lex nr 666047.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na transkrypcję zagranicznych aktów stanu cywilnego do polskiego porządku prawnego⁶. Zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 29 września 2011 roku – transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego oznacza wierne wpisanie jego treści w polskiej księdze stanu cywilnego⁷. Charakter prawny transkrypcji jest sporny. W doktrynie sformułowano dwa różne stanowiska dotyczące tej instytucji. Jedno z nich nie uznaje transkrypcji jako rejestracji stanu cywilnego, a drugie pozostaje w jego opozycji. Przeważającym w tej mierze jest pogląd zawarty m.in. w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 1 kwietnia 2004 roku⁸ czy też w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2003⁹ – „transkrypcja nie ma charakteru rejestracyjnego, a jest jedynie transponowaniem pod względem językowym i formalnym zagranicznego aktu stanu cywilnego na obowiązujący w Polsce język urzędowy i w obowiązującej tu formie rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów”. Ponadto należy podkreślić, iż dla wszczęcia w Polsce postępowania o unieważnienie zagranicznego aktu stanu cywilnego niezbędnym jest dokonanie jego uprzedniej transkrypcji. Stanowisko to zostało wyrażone w orzecznictwie nie tylko sądów administracyjnych, ale także Sądu Najwyższego¹⁰.

Problematyka rejestracji stanu cywilnego jest przedmiotem rozważań dokonywanych m.in. przez sądy administracyjne. Ma ona dość szeroki zakres przedmiotowy, przede wszystkim ze względu na wielość kwestii prawnych jakie zawarte są w pojęciu rejestracji stanu cywilnego. Dla potrzeb artykułu ograniczyliśmy się do wybranych problemów, poruszanych w orzecznictwie.

Zgodnie z art. 6 ustawy a.s.c. czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego dokonuje kierownik urzędu stanu cywilnego lub jego zastępca (zastępcy). Kwestia właściwości podmiotowej dokonującego rejestracji aktów stanu cywilnego pojawia się w orzecznictwie sądów administracyjnych. Na przykład w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 20 lutego 2008 roku stwierdzono, że „kierownik (zastępca kierownika) USC to pracownik wyposażony w niezwykle istotne uprawnienia z zakresu szeroko rozumianego prawa rodzinnego. Podejmuje on czynności związane z rejestracją stanu cywilnego (sporządzanie aktów urodzenia, zgonu, małżeństwa), a także związane z innymi zdarzeniami mającymi wpływ na stan cywilny. Sporządzane przez niego akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich

⁶ Zob. P. Wypych, *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, nr 1, Kraków 2003, s. 189.

⁷ IV SA/Wa 1119/11, Lex nr 1154950; Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 31 marca 2005 roku, 3/II SA/Gd 1826/03, Lex nr 164122; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2011 roku, III CSK 259/10, Lex nr 1129120.

⁸ IV SA/Wa 270/10, Lex nr 620136.

⁹ V CSK 6/02, Lex nr 82443; podobnie w: postanowienie Sądu Najwyższego z 16 marca 2007 roku, III CSK 380/06, Lex nr 457689.

¹⁰ Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 września 2007 roku, IV SA/Wa 1153/07, Lex nr 437789 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2000 roku, III CKN 260/00, Lex nr 41954.

stwierdzonych i ich niezgodność z prawdą może być wykazywana tylko w postępowaniu sądowym. Sprowadzanie obowiązków tego rodzaju jedynie do dodatkowych czynności pracownika zatrudnionego w innym charakterze uznać należy za niedopuszczalne”¹¹. Na szczególną pozycję kierownika urzędu stanu cywilnego zwracano uwagę w piśmiennictwie. Jak zauważył J. Ignatowicz – „z art. 6 [ustawy z 1986 r. – a.s.c.] wynika, że czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego należą do kompetencji kierownika urzędu stanu cywilnego. W braku przeto odmiennego uregulowania co do określonej czynności należy ona do jego właściwości”¹².

Należy przy tym przywołać także art. 6a ustawy a.s.c., w którym ustawodawca dokonał oznaczenia zespołu wymogów, które powinny być spełnione przez osobę ubiegającą się o stanowisko kierownika urzędu stanu cywilnego (czy też jego zastępcy), jeżeli jest to „inna osoba” niż wójt, burmistrz czy też prezydent miasta. Na tej płaszczyźnie powstało bogate, przeobrażające się orzecznictwo, w którym dokonano interpretacji nie tylko prawa administracyjnego, ale także prawa pracy. Przedmiotem rozważań sądów stały się przede wszystkim sposób i forma zatrudniania, wyznaczania osoby na stanowisko kierownika jak i jego zastępcy.

Warto tu zasygnalizować, iż kwestia ta stała się także przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. W jednym z pierwszych wyroków (w wyroku z dnia 13 października 1995 roku¹³) dotyczących tej tematyki Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, iż podstawą nawiązania przez gminę stosunku pracy z kierownikiem urzędu stanu cywilnego jest powołanie.

Innego zdania był Wojewódzki Sąd Administracyjny w Łodzi stwierdzając w wyroku z dnia 25 kwietnia 2008 roku¹⁴, że „kierownik urzędu stanu cywilnego jest pracownikiem samorządowym i nie jest pracownikiem zatrudnianym na podstawie wyboru i powołania”. Do podobnych wniosków doszedł Wojewódzki Sąd Administracyjny w Opolu w swoim wyroku z dnia 31 marca 2008 roku¹⁵ podkreślając, że „kierownik urzędu stanu cywilnego, jak i zastępca kierownika urzędu stanu cywilnego jest pracownikiem samorządowym zatrudnianym na podstawie mianowania (...) w żadnym zaś razie na podstawie powołania w rozumieniu kodeksu pracy”.

W kolejnych wyrokach sądów administracyjnych, jak i w wyroku Sądu Najwyższego (z dnia 3 kwietnia 2008 roku¹⁶) stwierdzono, iż kierownik urzędu stanu cywilnego jest pracownikiem zatrudnionym na podstawie mianowania. Ponadto zaznaczyć należy, iż zgodnie z art. 54 ust. 1 ustawy

¹¹ II SA/Go 836/07, Lex nr 357513.

¹² J. Ignatowicz, *Uregulowanie stosunków prawnorodzinnych i prawnoosobowych w nowym prawie o aktach stanu cywilnego z 1986 r.*, „Państwo i Prawo”, nr 2, Warszawa 1987, s. 35.

¹³ II URN 44/95, Lex nr 23425.

¹⁴ III SA/Łd 60/08, Lex nr 507857.

¹⁵ II SA/Op 44/08, Lex nr 494392.

¹⁶ II PK 281/07, Lex nr 465968.

z dnia 21 listopada 2008 roku o pracownikach samorządowych¹⁷ taki stosunek mianowania z dniem 1 stycznia 2012 roku przekształcił się z mocy prawa w umowę o pracę na czas nieokreślony¹⁸.

Akt urodzenia

Bogate orzecznictwo sądów administracyjnych dotyczące materii rejestracji stanu cywilnego pozwala wnioskować, iż przepisy ustawy a.s.c. nie do końca są skonstruowane na tyle jasno, aby dokonać ich jednoznacznej interpretacji. W wielu przypadkach przepisy te uzupełniane są innymi regulacjami prawa np. przepisami prawa rodzinnego i opiekuńczego (głównie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁹), a więc ich interpretacja dokonywana jest wielopłaszczyznowo. Jednakże podkreślić należy, że rozstrzygnięcie określonej sprawy w drodze orzeczenia pozwala na wyjaśnienie wszelkich wątpliwości i orzeczenie takie wywołuje skutki *ex nunc*.

Niejasności pojawiały się przy wykładni art. 40 ust. 2 ustawy a.s.c., który stanowi iż „do aktu urodzenia wpisuje się: nazwisko, imię (imiona) i płeć dziecka; miejsce i datę urodzenia dziecka; nazwiska, nazwiska rodowe rodziców, imię (imiona), miejsce i datę urodzenia, miejsce zamieszkania każdego z rodziców w chwili urodzenia się dziecka; nazwisko, imię i miejsce zamieszkania zgłaszającego; dane dotyczące zakładu opieki zdrowotnej, jeżeli sporządzenie aktu następuje na podstawie zgłoszenia, o którym mowa w art. 39 ust. 2”.

Kwestią sporną znajdującą swój wyraz w orzecznictwie sądów administracyjnych jest problematyka dotycząca nazwiska dziecka wpisywanego do aktu urodzenia. W wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 3 listopada 1997 roku²⁰ wątpliwości budził problem odmiany nazwiska ojca dziecka. Chodziło o odmianę nazwiska ojca, które posiada formę męską na formę żeńską, jaka – zdaniem kierownika urzędu stanu cywilnego – powinna być wpisana do aktu urodzenia córki. Należy jednocześnie zaznaczyć, iż dwie starsze córki nosiły nazwisko ojca w pierwotnej formie przymiotnikowej męskiej. W wyroku tym uznano, iż „na zasadzie art. 40 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – a.s.c. oraz § 2 ust. 1 w związku z § 4 ust. 3 i 4 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 lutego 1987 r. w sprawie zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, prowadzenia i kontroli ksiąg stanu cywilnego, ich przechowywania oraz zabezpieczenia²¹ kierownik urzędu stanu cywilnego nie może odmówić wpisania do aktu urodzenia

¹⁷ Dz.U. Nr 223, poz. 1458 ze zm.

¹⁸ <http://www.samorząd.lex.pl/czytaj/-/artykul/podstawa-zatrudnienia-kierownika-urzedu-stanu-cywilnego> [20.08.2013].

¹⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku, Kodeks rodziny i opiekuńczy, tekst jednolity Dz.U. 2012, poz. 788 ze zm.

²⁰ II SA/Wr 982/96, Lex nr 33381.

²¹ Zob. Dz.U. 1987, nr 7, poz. 43; aktualne: Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 roku w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów, Dz.U. Nr 136, poz. 884 ze zm. (data ostatniej zmiany 02.01.2008 rok).

dziecka płci żeńskiej nazwiska przymiotnikowego ojca w brzmieniu właściwym dla formy męskiej, jeżeli pisownia nazwiska dziecka jest jednakowa z pisownią nazwiska ojca i oboje rodzice złożą oświadczenie, że takie brzmienie nazwiska dla dziecka wybierają”. Zaznaczyć jednak należy, iż § 4 powyżej wspomnianego rozporządzenia został uchylony przez § 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 7 grudnia 2007 roku²² (zmiana weszła w życie z dniem 2 stycznia 2008 roku). W związku z powyższym wnioskować należy, iż przepisy dotyczące formy nazwiska nadal ulegają przeobrażeniom.

Obok nazwiska w akcie urodzenia wpisuje się także imię/imiona dziecka. Z art. 50 ust. 2 ustawy a.s.c. wywieść można generalną zasadę, iż wyboru imienia dokonują rodzice, co podkreślono w doktrynie²³ i judykaturze, np. w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2007 roku, zgodnie z którym prawo wyboru imienia dziecka, z ograniczeniami określonymi w art. 50 ust. 1 ustawy a.s.c., należy do rodziców²⁴.

Jeżeli natomiast kierownik urzędu stanu cywilnego dokonał wpisania tylko pierwszego imienia, mimo iż rodzice nadali dziecku także drugie imię, to jak uznał Naczelny Sąd Administracyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 18 marca 1993 roku²⁵ „wniosek o dodanie w akcie urodzenia drugiego imienia do imienia już zapisanego nie jest wnioskiem o zmianę imienia, lecz o uzupełnienie aktu stanu cywilnego”. Jeżeli przy sporządzeniu aktu urodzenia rodzice nie dokonali wyboru imienia to kierownik urzędu stanu cywilnego wpisuje jedno z imion zwykle używanych w kraju i czyni o tym wzmiankę dodatkową. W przypadku, w którym rodzice dziecka są nieznani, zgodnie z art. 52 ust. 2 sąd opiekuńczy nadaje imię dziecku²⁶.

Dość szeroko podejmowana w orzecznictwie, jak i w doktrynie jest interpretacja art. 50 ust. 1 ustawy a.s.c., zgodnie z którym „kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia przyjęcia oświadczenia o wyborze dla dziecka więcej niż dwóch imion, imienia ośmieszającego, nieprzyzwoitego, w formie zdrobniałej oraz imienia niepozwalającego odróżnić płci dziecka”.

Przepis ten nie może jednak ograniczać władzy rodzicielskiej w zakresie względnej swobody nadawania imienia/imion swojemu dziecku. Zgodnie bowiem z poglądem Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 24 czerwca 1988 roku²⁷ „nadanie imienia dziecku jest atrybutem władzy rodzicielskiej. Przypadki zaś dopuszczalnej odmowy wpisania do aktu urodzenia imion zgłoszonych przez rodziców są wyczerpująco wskazane w przepisach prawa i nie podlegają

²² Dz.U. 2007, nr 235, poz. 1732.

²³ Zob. W. Hrynicki, *Dopuszczalna ilość imion w systemie prawa polskiego. Podstawowe zagadnienia administracyjno-prawne*, Lex nr 99271/1; J. Wilk, *Zalecenia dla kierowników urzędów stanu cywilnego dotyczące nadawania dzieciom imion*, Lex nr 128489/1.

²⁴ II OSK 614/06, Lex nr 507209; zob. glosa W. Hrynickiego do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 4 kwietnia 2007 r., II OSK 614/06, Lex nr 89498/1.

²⁵ SA/Wr 1859/92, Lex nr 357285.

²⁶ Zob. J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010, s. 343-348.

²⁷ SA/Wr 115/88, Lex nr 10018.

rozszerzającej wykładni”. Podobne stanowisko zajął Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 31 maja 2005 roku²⁸.

Problem ten został także poruszony w przywoływanym już wyżej wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2007 roku. Kwestią sporną okazała się zasadność odmowy przez kierownika urzędu stanu cywilnego przyjęcia oświadczenia o wyborze dla dziecka skarżących drugiego imienia „Dąb” jako wypełniającego przesłankę z art. 50 ust. 1 ustawy a.s.c. „imienia niepozwalającego odróżnić płci dziecka”. Naczelny Sąd Administracyjny po rozpoznaniu skargi kasacyjnej uznał, iż „zgodnie z art. 50 ust. 1 ustawy a.s.c., kierownik Urzędu Stanu Cywilnego odmawia przyjęcia oświadczenia o wyborze dla dziecka więcej niż dwóch imion, imienia ośmieszającego, nieprzyzwoitego, w formie zdrobniałej oraz imienia niepozwalającego odróżnić płci dziecka. Przepis ten jako wyjątek od zasady nie powinien być interpretowany rozszerzająco. Zwłaszcza, że dotyczy on sfery dóbr osobistych stron, w którą to sferę Państwo nie powinno ingerować głębiej niż jest to absolutnie konieczne. Imię Dąb nie jest w polskiej kulturze językowej ani imieniem ośmieszającym, ani nieprzyzwoitym. Pozwala również na odróżnienie płci dziecka, zwłaszcza w kontekście pierwszego imienia Tadeusz”²⁹. Powyższe stanowisko Naczelnego Sądu Administracyjnego zostało przyjęte w doktrynie, czego wyrazem jest aprobowana glosa W. Hrynickiego, który słusznie zauważa, iż brak jest jakiegokolwiek normatywnych podstaw by ograniczać swobodę rodziców w zakresie dokonania wyboru imienia dla własnego dziecka „nawet jeśli rodzice dziecka silą się na oryginalność, gdyż organ administracji publicznej nie jest cenzorem gustów rodziców w tym zakresie”³⁰.

Wybrane przez rodziców w chwili sporządzania aktu urodzenia imię dziecka nie musi być tym ostatecznym. Art. 51 ustawy a.s.c. przyznaje rodzicom prawo do jego zmiany w ciągu 6 miesięcy od daty sporządzenia aktu, w formie pisemnego oświadczenia złożonego kierownikowi urzędu stanu cywilnego. O dokonaniu takiej zmiany informuje wzmianka dodatkowa wpisywana w akcie urodzenia dziecka. Zaznaczyć jednak należy, iż upływ tego 6-miesięcznego terminu nie odbiera prawa do dokonania zmiany imienia, jednakże odbywać się ona będzie już na gruncie przepisów ustawy o zmianie imienia i nazwiska³¹. Jeżeli natomiast zmiana miałaby być dokonana na podstawie przepisów ustawy a.s.c., to – jak słusznie zauważył Naczelny Sąd Administracyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 18 marca 1993 roku – po upływie tego 6-miesięcznego terminu, uzupełnienie aktu urodzenia może nastąpić wyłącznie w trybie art. 36 ustawy a.s.c.³² Zaznaczyć przy tym należy, że

²⁸ OSK 1471/04, Lex nr 172552.

²⁹ II OSK 614/06, Lex nr 507209.

³⁰ Glosa W. Hrynickiego do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2007 roku, II OSK 614/06, ZNSA, 2008/1, s. 162-171, Lex nr 89498/1; glosa W. Hrynickiego do wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 5 lipca 2004 roku, II SA/Wr 2838/03, Lex nr 132354/1.

³¹ Ustawa z dnia 17 października 2008 roku o zmianie imienia i nazwiska, Dz.U. Nr 220, poz. 1414.

³² SA/Wr 1859/92, Lex nr 357285.

kwestie dotyczące imienia dziecka, jak i zmiany imienia są bardzo często rozstrzygane w orzecznictwie³³.

Zmiana płci, a zmiany dokonywane w zakresie rejestracji stanu cywilnego

Kolejnym problemem, przed rozwiązaniem którego postawione zostało sądownictwo jest problem zmiany płci i związana z tym zjawiskiem zmiana dokonywana w zakresie rejestracji stanu cywilnego.

Przeprowadzenie zabiegu zmiany płci ma na celu dostosowanie cech fizycznych jednostki do płci odczuwanej. Mamy tutaj na myśli zjawisko transseksualizmu czyli rozbieżność między płcią odczuwaną psychicznie, a cechami płciowymi fizycznymi. Niezależnie od tego jak z prawnego punktu widzenia oceniamy zabiegi zmierzające do zmiany płci, dokonywanie ich jest faktem. Występują w tym przedmiocie ambiwalentne oceny, albowiem część prawników kontestuje to zjawisko twierdząc, iż zabieg zmiany płci jest zawsze bezprawny, bowiem wyczerpuje znamiona ciężkiego uszkodzenia ciała polegającego na pozbawieniu zdolności płodzenia uregulowane na gruncie przepisów kodeksu karnego³⁴. Zatem zgoda osoby zainteresowanej nie uchyla bezprawności takiego czynu. Jak pokazuje jednak praktyka są kliniki, w których zabiegi takie są przeprowadzane, a lekarze którzy ich dokonują nie są pociągani do odpowiedzialności³⁵.

W przypadku transseksualizmu, a więc „silnego psychicznego poczucia przynależności do płci odmiennej aniżeli wynikająca z oznak zewnętrznych budowy ciała”³⁶ możemy mówić o tzw. chorobie ducha i zabiegu, który ma na celu polepszenie zdrowia psychicznego pacjenta. W tym zakresie charakterystyczne jest orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Lyonie z dnia 27 kwietnia 1936 roku, który stwierdził, że interwencję chirurgiczną może uzasadniać nie tylko dolegliwość fizyczna, lecz także dolegliwość moralna stanowiąca tzw. chorobę ducha³⁷.

Kolejną omawianą w orzecznictwie kwestię sporną stanowią zmiany dokonywane w akcie urodzenia w związku ze zmianą płci, co wiąże się z ochroną dóbr osobistych. W polskim orzecznictwie problematyka dotycząca zmiany płci, a dokładniej zmian formalnych dokonywanych w akcie urodzenia będących skutkiem zmiany płci, pojawiła się po raz pierwszy w wyroku Sądu

³³ Zob. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 31 maja 2005 roku, OSK 1471/04, Lex nr 172552; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 24 września 2008 roku, III SA/Łd 147/08, Lex nr 524014; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Kielcach z dnia 29 października 2008 roku, II SA/Ke 517/08, Lex nr 497347.

³⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm., art. 156.

³⁵ Zob. także: J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 348-349.

³⁶ Tamże, s. 348.

³⁷ M. Nestorowicz, *Prawo medyczne*, Toruń 2010, s. 228.

Wojewódzkiego dla m. st. Warszawy z dnia 24 września 1964 roku³⁸. Niewątpliwym pozostaje, że poczucie przynależności do danej płci może być uznane za dobro osobiste, co stwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 22 marca 1991 roku³⁹, który dodatkowo dodaje, iż dobro to jako takie podlega ochronie w drodze powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 kodeksu postępowania cywilnego⁴⁰. Podobne zdanie wyrażone zostało w literaturze przedmiotu⁴¹.

Przedstawiciele doktryny jednoznacznie wskazują, że „naruszeniem dobra osobistego jest np. wpisanie w akcie urodzenia jako miejsca narodzenia dziecka zakładu karnego albo szpitala psychiatrycznego, wpisanie w akcie urodzenia dziecka obojnakiego w rubryce „Płeć” wyrazów „płeć nieustalona” (...)”. Podnoszą ponadto, że wzmianki dodatkowe stanowią integralną część aktu stanu cywilnego i również we wzmiankach nie można zamieszczać danych naruszających dobra osobiste⁴². Z kolei danymi nieprzewidzianymi przez prawo lub naruszającymi dobra osobiste są: dane przynoszące ujmę zainteresowanemu, jak np. informacje o urodzeniu w więzieniu, szpitalu psychiatrycznym, upośledzeniu psychicznym lub fizycznym; informacje kolidujące z przepisami Konstytucji RP lub innych ustaw np. informacje o wyznawanej religii, rasie, narodowości. Zakaz zamieszczania danych niezgodnych z prawem dotyczy również wzmianek dodatkowych⁴³. Zgodnie z art. 18 ustawy a.s.c. „akt stanu cywilnego powinien zawierać tylko dane wymagane przez prawo. W szczególności w akcie stanu cywilnego nie można zamieszczać danych naruszających dobra osobiste. Na wniosek osób zainteresowanych, organów państwowych lub z urzędu skreśla się część wpisu dotyczącą danych, które stosownie do ust. 1 nie mogą być zamieszczone w akcie stanu cywilnego”.

Przepisu art. 18 ustawy a.s.c., jak i przywołanego powyżej postanowienia Sądu Najwyższego dotyczył wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu w dniu 26 lutego 2006 roku⁴⁴. Istota sporu symplifikując sprowadzała się do wykreślenia z aktu urodzenia wnioskodawcy wzmianki, która wskazywała na zmianę płci i tym samym w jego mniemaniu naruszała jego dobra osobiste, albowiem informowała o dokonaniu zmiany płci, co mogło stanowić podstawę do snucia domysłów odnośnie nietypowej orientacji seksualnej wnioskodawcy, a także o kwestiach dotyczących zmian lub nietypowości jego cech anatomicznych.

³⁸ II Cr 515/64, PiP 1965, nr 10; zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1978 roku, III CZP 100/77, Lex nr 1104539; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1989 roku, III CZP 37/89, Lex nr 3502.

³⁹ III CRN 28/91, Lex nr 519375.

⁴⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm., art. 189.

⁴¹ Zob. J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 394.

⁴² K. Gonderek, A. Ustowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Warszawa 1991, s. 99-100.

⁴³ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 16 lipca 2008 roku, II OSK 845/07, Lex nr 483689.

⁴⁴ II SA/Op 677/06, Lex nr 935424.

Wojewódzki Sąd Administracyjny stwierdził, że „nie można uznać za słuszny zarzutu skarżącego, iż wpisane dane naruszają jego dobra osobiste w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy a.s.c.. Podkreślić bowiem jeszcze raz wypada, iż ustawa w jej obecnym kształcie nie przewiduje żadnej innej możliwości odzwierciedlenia w akcie urodzenia zmiany płci(..). Ponadto zwrócić jeszcze należy uwagę na fakt, iż skreślenie z aktu urodzenia żądanych wpisów doprowadziłoby do takiej sytuacji, iż powstałby stan prawny, jaki nie istniał w dacie jego sporządzenia. Dokonanie bowiem skreślenia miałoby skutek *ex tunc*, to natomiast spowodowałoby stworzenie nowego stanu prawnego, który przedtem nie istniał. Zdaniem Sądu w przedmiotowej sprawie nie zachodzą także podstawy do uznania, iż akt urodzenia skarżącego mógłby zostać skreślony na podstawie art. 37 ustawy a.s.c. Przepisy ustawy a.s.c. określają bowiem sytuacje, w których sporządza się nowy akt stanu cywilnego, dokonując skreślenia poprzednio sporządzonego. Sprawa zmiany płci nie została uregulowana w wyżej wskazanej ustawie. Ustawodawca nie przewidział w ustawie a.s.c. możliwości sporządzenia nowego aktu urodzenia w sytuacji zmiany płci. W tym zakresie podstawy prawnej nie stanowi art. 18 ust. 2 ustawy a.s.c. Zmiana płci uzasadnia zmodyfikowanie, ze skutkiem *ex nunc* aktu urodzenia, a więc od chwili, gdy ona nastąpiła. Określenie płci człowieka jest elementem jego prawa stanu i jako takie podlega ochronie”.

Pogląd wyrażony przez Wojewódzki Sąd Administracyjny podzielił również Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 16 lipca 2008 roku⁴⁵ stwierdzając, iż „w rozpoznawanej sprawie nie zachodzi sytuacja, o której mowa w art. 18 ust. 1 zd. 2 ustawy a.s.c. Umieszczenie w pełnym akcie urodzenia danych nakazanych prawem (zmiana imion, zmiana płci, podanie orzeczenia sądowego, na podstawie którego dokonano wzmianki) z samego założenia nie może być traktowane jako zamieszczenie danych naruszających dobra osobiste. Rozumowanie przeciwne prowadziłoby bowiem do wewnętrznej sprzeczności ustawy. Trzeba byłoby przyjmować, że z jednej strony ustawa nakazuje umieścić określone dobra osobiste w akcie urodzenia (np. płeć), z drugiej zaś nakazuje ich wykreślenie, jeżeli na skutek zdarzeń późniejszych doszło do zmiany danego dobra osobistego, objętego obowiązkiem zamieszczenia w akcie stanu cywilnego”.

Można zatem stwierdzić, iż w orzecznictwie panuje zgodność co do tego, że poczucie przynależności do danej płci może być uznane za dobro osobiste, jednakże w powyższej sprawie stwierdzono, iż zarzut naruszenia dóbr osobistych jest niezasadny, bowiem „płeć człowieka jest jednym z koniecznych danych podlegających wpisowi do aktu urodzenia. Ujawnienie tego zespołu właściwości charakteryzujących organizmy nie narusza dóbr osobistych człowieka, a wręcz jest elementem obligatoryjnym, jaki musi znaleźć odzwierciedlenie w akcie urodzenia. Określenie płci nie

⁴⁵ II OSK 845/07, Lex nr 483689.

może być uznane za okoliczność przynoszącą ujmę, gdyż dotyczy każdego człowieka i wynika z właściwości osobniczych”⁴⁶.

Kolejnym poruszonym w orzecznictwie zagadnieniem w zakresie rejestracji stanu cywilnego, jest kwestia dopuszczalności dokonywania zmian w akcie urodzenia w związku ze zmianą płci oraz ich form. Problematyka ta jest przedmiotem rozważań przede wszystkim Sądu Najwyższego, jednakże znajduje też odzwierciedlenie w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych.

Zmiana treści aktu urodzenia dokonywana wskutek zmiany płci jest w polskim porządku prawnym dopuszczalna (na prawo takie wskazuje także orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – „Państwa winny, w świetle swego pozytywnego obowiązku wprowadzać uznanie zmiany płci u pooperacyjnych transseksualistów poprzez, między innymi, zmiany danych zawartych w aktach stanu cywilnego, wraz z wynikającymi stąd konsekwencjami”⁴⁷).

Istota rozbieżności w orzecznictwie sprowadza się głównie do określenia formy tej zmiany. Problematykę tę podjął Sąd Najwyższy dopuszczając w uchwale z dnia 25 lutego 1978 roku⁴⁸ możliwość sprostowania aktu urodzenia w przypadku występowania transseksualizmu, jeżeli cechy nowo kształtującej się płci są przeważające i stan ten jest nieodwracalny. Pogląd ten został jednak obalony w kolejnej uchwale Sądu Najwyższego⁴⁹, podjętej w składzie 7 sędziów, zgodnie z którą „występowanie transseksualizmu nie daje podstawy do sprostowania w akcie urodzenia wpisu określającego płeć”. Stanowisko to wydaje się być uzasadnione, dlatego że zgodnie z art. 31 ustawy a.s.c. „akt stanu cywilnego podlega sprostowaniu w razie błędnego lub nieścisłego jego zredagowania”. Zważyć należy, iż płeć dziecka wpisuje się w akcie urodzenia na podstawie zaświadczenia lekarskiego, zgodnie z rzeczywistością. Lekarz określa płeć według dominujących zewnętrznych cech płciowych – żeńskich albo męskich (nie jest dopuszczalne inne określenie płci w akcie urodzenia np. obojnak). Zatem w momencie urodzenia się dziecka płeć ta została określona prawidłowo i na tej podstawie zarejestrowana w akcie urodzenia, a więc nie ma przesłanek do zastosowania art. 31 ustawy a.s.c. Odmienne stanowisko prezentuje M.Nazar stwierdzając, że w przypadku transseksualizmu można zaryzykować stwierdzenie, iż płeć psychiczna jest od początku

⁴⁶ Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z dnia 26 lutego 2007 roku, II SA/Op 677/06, Lex nr 935424; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 16 lipca 2008 roku, II OSK 845/07, Lex nr 483689.

⁴⁷ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 13 listopada 2012 roku, H. v. Finladia, Lex nr 1226384.

⁴⁸ III CZP 100/73, OSPiKA z 1983 nr 10, poz. 217.

⁴⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1989 roku, III CZP 37/89, Lex nr 3502; zob. glosa M. Filara do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1989 roku, III CZP 37/89, PiP 1990/10, str. 116-118; glosa J. Pisulińskiego do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1989 roku, III CZP 37/89, PiP 1991/6, s. 112-116.

zakotwiczona w organizmie, a późniejsze zabiegi powodują tylko jej ujawnienie⁵⁰. Takie ujęcie zagadnienia uzasadniałoby zastosowanie powyżej wskazanego art. 31 ustawy a.s.c.

Szerzej temat ten prezentuje P. Daniluk w glosie⁵¹ do wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 30 kwietnia 2004 roku⁵² - dokonując rozróżnienia na transseksualizm pierwotny i wtórny. W przypadku, w którym przyjmiemy, że ma on charakter pierwotny dopuścić można zastosowanie „sądowej zmiany płci” w formie sprostowania aktu urodzenia, albowiem zakładamy, iż płeć psychiczna ma pierwszeństwo przed zewnętrznymi cechami budowy ciała. Natomiast jeżeli przychylimy się do jego wtórnego charakteru to zastosowanie będzie mieć art. 21 ustawy a.s.c., a mianowicie zmiana dokonana zostanie w formie wzmianki dodatkowej, której podstawą będzie prawomocne orzeczenie sądu⁵³.

We wspomnianym już postanowieniu SN z dnia 22 marca 1991 roku przyjęto, iż poczucie przynależności do płci może być uznane za dobro osobiste i podlega ochronie w drodze powództwa o ustalenie z art. 189 k.p.c. Z kolei w uchwale z dnia 22 września 1995 roku⁵⁴ Sąd Najwyższy przyjął, iż w sytuacji gdy nastąpiła medyczna zmiana płci osoba zainteresowana powinna wystąpić z wyżej wspomnianym powództwem przeciwko swoim rodzicom. W tej sytuacji, jeżeli sąd po zapoznaniu się z opiniami biegłych ustali, że rzeczywiście płeć została zmieniona, to takie prawomocne orzeczenie sądu przesyłane jest do urzędu stanu cywilnego, w którym sporządzony został akt urodzenia dziecka i zgodnie z art. 21 ust. 2 ustawy a.s.c. stanowi podstawę do wpisania wzmianki dodatkowej o zmianie płci.

Podobne (jak wyżej przedstawione) stanowisko zajął Wojewódzki Sąd Administracyjny w Opolu w wyroku z dnia 26 lutego 2007 roku⁵⁵. Stwierdził on, iż w sytuacji zaistnienia zdarzeń mających wpływ na treść aktu urodzenia, które nie były znane w chwili jego rejestracji, zmiany dokonuje się w formie wzmianki dodatkowej na marginesie aktu. Wojewódzki Sąd Administracyjny podkreśla także, że „instytucję wzmianki dodatkowej ustawodawca przewidział na wypadek wystąpienia sytuacji, w której nie występuje przypadek pierwotnej niezgodności aktu stanu cywilnego z rzeczywistością. Taka sytuacja występuje w niniejszej sprawie. Na żądanie skarżącego, na podstawie postanowienia sądu, dokonano odpowiednich adnotacji w sporządzonym dla skarżącego akcie urodzenia”.

⁵⁰ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 349.

⁵¹ Lex nr 53664/1.

⁵² I ACa 276/04, Lex nr 127293.

⁵³ Zob. M. Wojciechowski, glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 30 kwietnia 2004 roku, I Aca 276/04, GSP-Prz.Orz. 2005/3, s. 65-74.

⁵⁴ III CZP 118/95, Lex nr 9240.

⁵⁵ II SA/Op 677/06, Lex nr 935424.

Pogląd ten został zaaprobowany także w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 16 lipca 2008 roku⁵⁶, który przychylił się do stanowiska Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu, iż zmiana płci jest zdarzeniem, które podlega wpisaniu do aktu stanu cywilnego w formie wzmianki dodatkowej na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. W tym miejscu należy odnieść się do art. 4 ustawy a.s.c., w myśl którego – „akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych, ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym”. Posłużenie się w tym przepisie pojęciem „wyłączny” wskazuje, iż akt stanu cywilnego stanowi dowód faktu urodzenia i innych danych w nim zawartych m.in. płci, co jest truizmem z uwagi na jasne i słuszne w tej kwestii stanowisko Naczelnego Sądu Administracyjnego. Na przykład w wyroku z dnia 8 grudnia 2004 roku⁵⁷ Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie stwierdził, że: „nie zaświadczenie z archiwum państwowego o dacie urodzenia, ale akt stanu cywilnego jest wyłącznym dowodem daty urodzenia”. Zgodnie zatem z art. 21 ustawy a.s.c. wszelkie zdarzenia zaistniałe po sporządzeniu aktu urodzenia mające wpływ na jego treść czy też ważność, np. wspomniana zmiana płci, wpisuje się w formie wzmianki dodatkowej.

Akt zgonu

W orzecznictwie sądowym poruszana jest ponadto problematyka dotycząca rejestracji zgonu.

Zgon jest całkowitym zanikiem wszelkich przejawów życia w jakiegokolwiek chwili późniejszej od żywego urodzenia⁵⁸.

Analogicznie do aktu urodzenia i aktu małżeństwa ustawa a.s.c. w art. 67 określa zespół informacji, jakie mają być wpisane do aktu zgonu. Zgodnie z tym przepisem są to „nazwisko, imię (imiona), nazwisko rodowe, stan cywilny, miejsce i data urodzenia, miejsce zamieszkania zmarłego; data, godzina oraz miejsce zgonu lub znalezienia zwłok; nazwisko, imię (imiona) oraz nazwisko rodowe małżonka osoby zmarłej; nazwiska rodowe i imiona rodziców zmarłego; nazwisko, imię (imiona), miejsce zamieszkania osoby zgłaszającej zgon lub dane dotyczące szpitala albo zakładu, o którym mowa w art. 65 ust. 2”. Ponadto na gruncie ustawy istnieje także druga grupa informacji podlegających zarejestrowaniu, określona w art. 68 ustawy a.s.c., które są wpisywane do aktu zgonu, gdy nie jest ustalona tożsamość osoby zmarłej.

Aby akt zgonu został uznany za prawidłowo sporządzony istnieje obowiązek zawarcia w jego treści powyższych – prawem wskazanych elementów. Jak potwierdził Wojewódzki Sąd Administracyjny w Opolu w wyroku z dnia 26 stycznia 2012 roku⁵⁹ – tak sporządzony akt zgonu stanowi w myśl art. 4 ustawy a.s.c. „wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych”.

⁵⁶ II OSK 845/07, Lex nr 483689.

⁵⁷ OSK 1429/04, Lex nr 162323.

⁵⁸ Z. Duniewska, *Prawo...*, dz. cyt., s. 66.

⁵⁹ II SA/Op 523/11, Lex nr 1113970.

W przypadku rejestracji zgonu w akcie zgonu nie można dokonywać wpisu danych domniemanych lub tylko prawdopodobnych. Takie wnioski wywieść należy z art. 22 ustawy a.s.c., zgodnie z którym na kierowniku urzędu stanu cywilnego ciąży obowiązek żądania dowodów potwierdzających prawdziwość danych zgłaszanych do rejestracji. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie w wyroku z dnia 31 grudnia 2007 roku⁶⁰ słusznie uznał, iż do aktu zgonu wpisuje się albo datę, godzinę oraz miejsce zgonu, albo datę, godzinę oraz miejsce znalezienia zwłok, niemniej zamieszczanie w akcie zgonu informacji dotyczących zgonu należy uznać za regułę, natomiast zamieszczanie informacji dotyczących znalezienia zwłok, jako wyjątek. Nie oznacza to bowiem, że art. 67 ust. 1 pkt 2 ustawy a.s.c. dopuszcza wyłącznie alternatywnie zamieszczenie w akcie zgonu daty, godziny oraz miejsca zgonu lub daty, godziny oraz miejsca znalezienia zwłok i wyklucza uznanie aktu zawierającego wyłącznie informacje dotyczące znalezienia zwłok (a zatem zgodnego z art. 67 ust. 1 pkt 2 ustawy a.s.c.). Drugie z tych rozwiązań powinno znajdować zastosowanie tylko wtedy, gdy daty, godziny, czy też miejsca zgonu istotnie nie można ustalić przy sporządzaniu aktu. Na kanwie omawianego art. 67 ustawy a.s.c. i w związku z problematyką ustalenia godziny i daty zgonu, w sytuacji gdy nie są one jednoznacznie ustalone, powstawały pewne kontrowersje i wątpliwości rozstrzygane w judykaturze. Między innymi w przywołanym powyżej orzeczeniu, w którym problemem okazały się data i godzina śmierci matki skarżącego, który pozostawał w przekonaniu, iż dane te powinny być wpisane do aktu zgonu. Domagał się on zatem jego uzupełnienia. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie po rozpoznaniu sprawy orzekł jednak, iż zgodnie z treścią art. 22 zd. 2 ustawy a.s.c. w zaistniałej sytuacji faktycznej braku wystarczających dowodów do jednoznacznego ustalenia rzeczywistej daty zgonu przeprowadzone zostało rzetelne postępowanie wyjaśniające, które potwierdziło niemożność ustalenia dokładnej daty i godziny zgonu, w związku z czym wpisano do aktu zgonu informacje o znalezieniu zwłok.

Ta sama problematyka poruszana jest w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z dnia 26 stycznia 2012 roku⁶¹, w którym Sąd jednoznacznie wskazał na nieprawidłowe przeprowadzenie postępowania dowodowego, mającego na celu określenie daty i godziny zgonu. Pomimo, iż – jak podkreślono – w postępowaniu tym zebrano bardzo bogaty materiał dowodowy, to nie rozstrzygnięto wszystkich wątpliwości mogących mieć wpływ na dokonanie powyższych ustaleń. Organy administracji nie podjęły wszelkich możliwych starań w celu ustalenia godziny i daty zgonu, co pozwala wnioskować, iż nie mogą jednoznacznie uznać, że ich oznaczenie jest niemożliwe i pozostać jedynie przy wpisaniu do aktu zgonu daty, miejsca i godziny znalezienia zwłok. Takie działanie bowiem może być podjęte dopiero wtedy, gdy określenie daty i godziny zgonu okaże się

⁶⁰ III SA/Lu 527/07, Lex nr 365831.

⁶¹ II SA/Op 523/11, Lex nr 1113970.

niemożliwe (czego z powodów powyżej oznaczonych nie można przyjąć w stanie faktycznym dotyczącym sprawy), a więc zgodnie z postanowieniem art. 67 ust. 1 pkt. 2 ustawy a.s.c. wówczas do aktu zgonu wpisuje się datę, godzinę i miejsce znalezienia zwłok – „w kontekście ujawnionego niedostatecznego wyjaśnienia okoliczności sprawy (w ocenie Sądu) zgodnie z regułami zawartymi w art. 7 i art. 77 § 1 kodeksu postępowania administracyjnego na organie prowadzącym postępowanie administracyjne spoczywa obowiązek ustalenia wszystkich okoliczności faktycznych poprzez zebranie i rozpatrzenie całego materiału dowodowego i dokonania jego oceny w warunkach określonych w art. 8 k.p.a. oraz art. 107 § 3 k.p.a. zgodnie z obowiązującym stanem prawnym w tym zakresie. Dopiero tak przeprowadzone postępowanie wyjaśniające pozwoli organowi orzekającemu na rozważenie ustalenia najbardziej prawdopodobnej daty zgonu i stwierdzenie możliwości uzupełnienia, bądź nie, aktu zgonu o te dane, zgodnie z wnioskiem skarżącej”.

Zaznaczyć także należy, że jeśli do aktu zgonu alternatywnie wpisane zostały dane dotyczące daty, godziny i miejsca znalezienia zwłok, to nie stoi to na przeszkodzie w wystąpieniu o uzupełnienie tego aktu na podstawie art. 36 ustawy a.s.c. o dane dotyczące daty, godziny i miejsca zgonu. Tezę taką wyraził również Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 7 grudnia 2005 roku⁶², w którym stwierdził, że – „zarówno sam cel rejestrowania przez organy administracji publicznej zdarzeń wpływających na stan cywilny osoby, jak i znaczenie prawne informacji odnośnie daty, godziny oraz miejsca zgonu przemawiają za potrzebą ich zamieszczenia w akcie zgonu, to tym samym akt stanu zgonu, nie zawierający tych danych można uznać za akt niezawierający wszystkich danych, które powinny być w nim zamieszczone w rozumieniu art. 36 ustawy a.s.c., niezależnie od tego, iż akt ten zawiera dane dotyczące znalezienia zwłok. Oznacza to, iż uzupełnienie tego w trybie art. 36 ustawy jest dopuszczalne”, chociaż oczywiście nie zawsze możliwe i ten fakt także trzeba mieć na uwadze. Podobne wnioski zawarte zostały w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 1 kwietnia 2008 roku⁶³. W wyroku podkreślono jednocześnie, iż w postępowaniu o uzupełnienie aktu zgonu właściwy kierownik urzędu stanu cywilnego ma uprawnienia do przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego, którego przedmiotem będzie ustalenie danych dotyczących śmierci osoby wymienionej w akcie i dokonanie na tej podstawie właściwych ustaleń.

Stwierdzenie o dopuszczalności skorzystania z uprawnienia wynikającego z art. 36 ustawy a.s.c. w związku z brakiem informacji dotyczących zgonu potwierdzone jest także w doktrynie, m.in. przez P. Borkowskiego⁶⁴.

⁶² IV SA/Wa 992/05, Lex nr 189811.

⁶³ IV SA/Wa 140/08, Lex nr 516113.

⁶⁴ P. Borkowski, *Komentarz do zmiany art. 67 ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego wprowadzonej przez Dz. U. z 2007 roku nr 181 poz. 1287*, LEX/el., 2009, stan prawny 02.10.2008 rok.

Zakończenie

W konkluzji wypada stwierdzić, iż problematyka rejestracji stanu cywilnego jest kwestią pojawiającą się często na gruncie orzecznictwa sądów. Budzi ona także relatywnie duże zainteresowanie przedstawicieli doktryny. Bardzo bogate orzecznictwo dotyczące kwestii rejestracji stanu cywilnego pozwala zatem wnioskować, iż jest to ważka i budząca kontrowersje problematyka, a wszelkie wątpliwości wynikające z interpretacji przepisów prawa rozstrzygane są właśnie w judykaturze i doktrynie.

W orzecznictwie zwraca się uwagę na kierownika urzędu stanu cywilnego jako podstawowy podmiot zajmujący się kwestią rejestracji stanu cywilnego. Przede wszystkim podkreślić należy, iż z dniem 1 stycznia 2012 roku stosunek mianowania jako podstawa zatrudnienia kierownika przekształcił się z mocy prawa w umowę o pracę na czas nieokreślony.

Dość szeroko rozstrzyganą na gruncie orzecznictwa jest kwestia dotycząca danych wpisywanych do aktu urodzenia dziecka. Z art. 50 ust. 2 ustawy a.s.c., można wywieść generalną zasadę, iż wyboru imienia/imion dokonują rodzice. Nadanie imienia dziecku jest bowiem atrybutem władzy rodzicielskiej, a przypadki odmowy wpisania do aktu urodzenia imion wybranych przez rodziców są wyczerpująco wskazane w przepisach prawa i nie podlegają wykładni rozszerzającej⁶⁵.

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dopuszcza dokonywanie zmian w treści aktu urodzenia związanych ze zmianą płci zainteresowanego. W Polsce kwestią sporną była forma, w jakiej zmiany te miały być dokonywane. Ostatecznie zgodnie z art. 21 ustawy a.s.c. uznano, iż będzie to wzmianka dodatkowa.

W przypadku rejestracji aktu zgonu jedną z ważniejszych jest problematyka dotycząca informacji wpisywanych do aktu zgonu. Zgodnie z ustawą a.s.c. jak i z poglądami wyrażanymi w tej mierze w orzecznictwie sądowym wyróżnić można dwie grupy informacji:

- data, godzina oraz miejsce zgonu,
- data, godzina oraz miejsce znalezienia zwłok.

Dokonując analizy wybranych problemów poruszanych w orzecznictwie sądów można stwierdzić, że problematyka rejestracji stanu cywilnego od bardzo dawna budziła kontrowersje. Przyczyniło się to do powstania niezwykle bogatego dorobku judykatury i doktryny, do tego niejednokrotnie ewoluującego.

⁶⁵ II OSK 614/06, Lex nr 507209; zob. glosa W. Hrynickiego do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 4 kwietnia 2007 r., II OSK 614/06, Lex nr 89498/1. SA/Wr 115/88, Lex nr 10018.

Tytuł angielski

Registration of personal status in judicature – selected issues.

Streszczenie

Artykuł przedstawia wybrane problemy rejestracji stanu cywilnego. Oscyluje on wokół tematyki dotyczącej aktu urodzenia, aktu zgonu oraz zmiany płci i jej wpływu na zmiany w zakresie rejestracji stanu cywilnego. Rozważania oparte zostały na dorobku judykatury i doktryny. Artykuł dotyczy danych wpisywanych do aktu urodzenia i zgonu, a także trybu ich zmiany; kierownika urzędu stanu cywilnego jako podmiotu zajmującego się rejestracją stanu cywilnego; zmiany płci – odnosząc się do rozważań dokonywanych na gruncie prawa medycznego, a także konsekwencji jakie zmiana ta wywołuje w prawie administracyjnym – przede wszystkim w akcie urodzenia.

Summary

This article is about problems involving registration of personal status. Especially we want to show problems which are connected with data inserted in act of birth and act of death, and how we can change this data. Furthermore we also described Superintendent Registrar as a person who is responsible for registration of personal status. Additionally we bring up a problem regarding change of sexes and effects which are caused by this changes in administrative law.

O autorach

Beata Sadowska – Magister administracji na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego oraz studentka II roku polityki społecznej. Zainteresowania naukowe koncentrują się wokół prawa administracyjnego oraz prawa kanonicznego.

Justyna Sadowska – Magister prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Zainteresowania naukowe koncentrują się wokół postępowania cywilnego oraz prawa medycznego.